

วิเคราะห์การท่องเที่ยวไทยตามแนวคิดเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ผ่านกระบวนทัศน์สังคมนิยมวิพากษ์

ปารณีย์ บุญไชย¹ ศิริวรรณ กวงเพ่ง²

และธนิดา ลครศรี³

บทคัดย่อ

ปัจจุบันประเทศไทยต้องการก้าวสู่การเป็น “ไทยแลนด์ 4.0” โดยการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม หรือ “Value-based economy” เพื่อหลุดพ้นกับดักประเทศรายได้ปานกลาง โดยใช้มูลค่าหรือคุณค่าเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ แม้มีการพูดถึงนโยบายฉบับนี้เป็นอย่างมากในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ก็ยังเป็นวิสัยทัศน์ที่ขาดรายละเอียดในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดด้าน “มูลค่า” “คุณค่า” หรือ “Value” ที่มักถูกอธิบายด้วยแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ โดยมีรากฐานมาจากปรัชญาแบบปฏิฐานนิยม (positivism) การอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงมักจะมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ เช่นเดียวกับกับมูลค่าทางการท่องเที่ยวที่มักถูกตีความในรูปตัวเงิน รายได้ และผลประโยชน์เพียงมิติเดียว แนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดความสงสัยในการนำไปประยุกต์ใช้จริงในการท่องเที่ยวที่มีบริบทความซับซ้อน และต้องการองค์ความรู้ใหม่สำหรับการสร้างนวัตกรรม ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะอธิบายเกี่ยวกับกระบวนทัศน์สังคมนิยมวิพากษ์ (critical realism paradigm) และวิธีวิทยาสังคมนิยมวิพากษ์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยผู้ที่สนใจสามารถที่จะนำกระบวนทัศน์นี้ไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยทางการท่องเที่ยวได้ การนำกระบวนทัศน์นี้ไปใช้ จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถมองคุณค่าทางการท่องเที่ยวในบริบทแห่งความหลากหลาย ทั้งโครงสร้าง การท่องเที่ยว กลไกขับเคลื่อน และปัจจัยอื่นที่ทั้งสามารถรับรู้ได้และไม่สามารถรับรู้ได้ โดยบทความนี้แบ่งการนำเสนอเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกเป็นการนำเสนอความหมายของกระบวนทัศน์ทางการวิจัย ส่วนที่สองเป็นการอธิบายว่ากระบวนทัศน์สังคมนิยมวิพากษ์คืออะไร ส่วนที่สามนำเสนอวิธีวิทยาของกระบวนทัศน์สังคมนิยมวิพากษ์โดยใช้แนวทางวิเคราะห์เชิงย้อนกลับ (retroductive method) และส่วนสุดท้าย นำเสนอบทสรุปผลการวิจัยสรุปได้ว่าการใช้กระบวนทัศน์สังคมนิยมวิพากษ์สามารถแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดและมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจให้ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมทั้งที่สามารถมองเห็นและมองไม่เห็นได้ ซึ่งมุมมองที่หลากหลายเหล่านี้ สามารถก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ทางการท่องเที่ยวได้

คำสำคัญ : 1. สังคมนิยมวิพากษ์ 2. ปฏิฐานนิยม 3. กระบวนทัศน์การวิจัย 4. เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม 5. วิจัยการท่องเที่ยว

¹ อาจารย์ประจำคณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อีเมล : toparanee@gmail.com โทร : 08 3417 3999

² อาจารย์ประจำคณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อีเมล : siriwan.g@msu.ac.th โทร : 04 397 0753

³ อาจารย์ประจำคณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อีเมล : namtarn01@hotmail.com โทร : 04 397 0753

The analysis of tourism in Thailand under the concept of ‘Value-based economy’ through a critical realism paradigm

**Paranee Boonchai⁴, Siriwan Ghuangpeng⁵
and Tanida Lakornsri⁶**

Abstract

Recently, the Thai government has announced a new model of Thailand’s economic propulsion as ‘Thailand 4.0’. This model aims to shift Thailand’s economic structure into a ‘Value-based Economy’ in order to overcome the middle-middle-income country trap. Although this concept has been promoted for years, this policy has been insufficient in detail, particularly in terms of the ‘value’ concept. Generally speaking, the ‘value’ refers to the concept of economics, based upon a philosophy of positivism. The value is usually seen in a form of monetary value. However, this concept raises a question about it maybe not appropriate with a tourism industry which has different contexts and complexities. Therefore, the purposes of this study are to explain about the value-based economy by focusing on critical realism paradigm. The critical realism has been adopted to reveal multiple operationalization construct which may be unclear. Hence, many researchers who are interested in this paradigm can follow and imply to their works. The study of tourism research through the philosophy of different paradigms provides guidance and justification for certain courses of action. This paper is divided into 4 parts: 1) the meaning of the research paradigm, 2) introduction of critical realism, 3) methodological implications, and 4) conclusion. The results elucidate the concept of ‘value-based economy’ in multi-perspective that can be both observed and unobserved. This knowledge can provide an opportunity for determining the value in multiple units which could lead to new knowledge in tourism studies.

Keywords: 1. Critical realism 2. Positivism 3. Research paradigm 4. Value-based economy
5. Tourism research

⁴ Lecturer, Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakham University, Mahasarakham, Thailand.
Email address: toparanee@gmail.com Tel: 08 3417 3999

⁵ Lecturer, Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakham University, Mahasarakham, Thailand.
Email address: siriwan.g@msu.ac.th Tel: 04 397 0753

⁶ Lecturer, Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakham University, Mahasarakham, Thailand.
Email address: namtarn01@hotmail.com Tel: 04 397 0753

บทนำ

การใช้กระบวนทัศน์เพื่อเป็นแนวทางในการมองโลกมีมาอย่างยาวนาน (Kuhn, 1970) ซึ่ง Office of the Royal Society (2011) ได้อธิบายคำว่า กระบวนทัศน์ (paradigm) หมายถึง ระบบคิด วิธีคิด หรือแบบแผนของการคิดที่ใช้เป็นแนวในการศึกษาวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สาเหตุที่กระบวนทัศน์ถูกนำมาใช้ เนื่องจากมนุษย์มีข้อจำกัดในการเข้าถึงความเป็นจริง (reality) และองค์ความรู้ (knowledge) ในทางปรัชญา เช่น เราไม่สามารถศึกษาโดยตรงได้ว่าการบริการที่มีมูลค่าสูง (high values services) มีรูปร่างลักษณะเป็นเช่นไร หรือกลไกการสร้างมูลค่าทางการท่องเที่ยวมีรูปแบบเป็นเช่นไร สิ่งที่นักวิจัยทำได้ดีที่สุด คือ การค้นหาความเป็นจริงภายใต้กระบวนทัศน์ทางการวิจัยที่แตกต่างกัน (Collier, 1994: 14)

แม้ว่าคำนิยามด้าน “นวัตกรรม” ยังเป็นเรื่องที่ไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอนและเป็นหนึ่งเดียว แต่ National Innovation Agency (Thailand) (2017) ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม ว่าหมายถึง การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อก่อให้เกิดคุณค่าต่อประเทศชาติและประชาชน โดยนโยบายนี้เกิดมาจากวิสัยทัศน์ที่ต้องการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ผนวกกับความต้องการที่จะให้ประเทศก้าวไปสู่การเป็น ‘ประเทศที่มีรายได้สูง’ ด้วยการมุ่งปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ จากเดิมที่ต้องการขับเคลื่อนด้วยประสิทธิภาพ มาเป็นขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม และจากเดิมมุ่งเน้นการสร้างรายได้เปรียบเทียบกับประเทศที่มีอยู่ ทั้งด้านความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายเชิงวัฒนธรรม ไปสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มมูลค่า (value added) ไปสู่การสร้างมูลค่า (high value) ที่สูงขึ้น (Rattanamok, 2017: 15) แม้นโยบายนี้จะมีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน แต่คำถามที่ตามมาและยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน คือ กระบวนการสร้าง “มูลค่า” เหล่านั้นควรทำเช่นไร

ปัจจุบันการให้ความหมายของ “มูลค่าทางการท่องเที่ยว” มักตีความตามหลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวคิดปฏิฐานนิยม (positivism) (Klamer, 2017: 22) ที่มองว่าความจริง คือ สิ่งที่สามารถสังเกต วัด และวิเคราะห์ได้เท่านั้น ภายใต้แนวคิดนี้ความสำคัญของคุณค่าจึงถูกประเมินจากผลลัพธ์ เช่น จากสถิตินักท่องเที่ยว การเติบโตของ GDP ในประเทศ จำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการรองจากหน่วยงานราชการ และการผ่านมาตรฐานตัวชี้วัดต่าง ๆ ผลของการมุ่งประเมินผลลัพธ์เป็นสำคัญนั้น ทำให้หลายจังหวัดสร้างคุณค่าสินค้าหรือการบริการที่เหมือนกัน และมอบคุณค่า (value) สำเร็จรูปให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น ยกตัวอย่างเช่น การนำจุดขายของเมืองพัทยาที่ประสบความสำเร็จทางการท่องเที่ยว มาใช้ในการเป็นจุดขายในหลายจังหวัด เช่น การเกิดขึ้นของพัทยาสานจังหวัดสกลนคร พัทยาน้อยจังหวัดอุบลราชธานี และหาดพัทยาสานจังหวัดหนองคาย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแม้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้จะสามารถสร้างมูลค่า (value) ทางการตลาดได้ แต่คุณค่าด้านอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวกลับถูกละเลย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว เป็นการยากที่นักท่องเที่ยวแต่ละคนจะให้ความสำคัญกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเหมือนกัน เนื่องจากธรรมชาติของการท่องเที่ยวแต่ละแห่งย่อมมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder) รวมถึงตัวนักท่องเที่ยวเอง

ข้อจำกัดของกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยมที่มุ่งเน้นอยู่กับผลลัพธ์เพียงมิติเดียวนั้น นำไปสู่การเปิดกว้างในทางความคิดแนวใหม่ ที่นักวิจัยหลายคนเริ่มให้ความสนใจที่จะเปลี่ยนแนวทาง วิธีคิด และชุดเครื่องมือทางการวิจัย ในการแสวงหาคำตอบที่ต้องการ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดเช่นนี้ จะเห็นได้ชัดจากงานวิจัยการท่องเที่ยวในต่างประเทศ (Platenkamp & Botterill, 2013; Shannon, 2018; Tzanelli, 2018; Rodriguez,

2019; Seraphim & Haq, 2019) เช่น Klamer (2017: 28) ให้ความสำคัญว่าเศรษฐกิจเชิงคุณค่า (value-based economy) ควรศึกษาจากกระบวนการสร้างคุณค่าร่วมของนักท่องเที่ยว (value-based approach) มากกว่าจะคำนึงถึงคุณค่าด้านราคาหรือรายรับเพียงอย่างเดียว ภายใต้แนวคิดนี้คุณค่าจะเกิดขึ้นเช่นไร นักท่องเที่ยวจะเป็นผู้กำหนดขึ้นมาเอง (consumer propositional value) นอกจากนี้ยังมี Pernecky (2012) ที่ศึกษาการท่องเที่ยวโดยใช้กระบวนการทัศน์สร้างองค์ความรู้จากบริบทแวดล้อม (constructionism) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน และ Platenkamp & Botterill (2013) ที่สร้างองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวใหม่ โดยแนวคิดสัจนิยมวิพากษ์ (critical realism) เป็นแนวทางในการศึกษา เป็นต้น

หากการท่องเที่ยวของประเทศไทยต้องการค้นหาและสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำไปต่อบนนโยบายเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม Kuhn (1970) แนะนำว่า ควรมีการเปลี่ยนแนวทางการมองโลกไปจากกระบวนการทัศน์เดิม ๆ ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางในการ “มอง” การท่องเที่ยวในมุมที่แตกต่าง บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิดสัจนิยมวิพากษ์ และวิธีวิทยาของแนวคิดสัจนิยมวิพากษ์ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สนใจนำไปปรับใช้ในงานวิจัยทางการท่องเที่ยว และสามารถมองการท่องเที่ยวในมิติที่หลากหลายมากขึ้น

กระบวนการทัศน์ในงานวิจัยคืออะไร

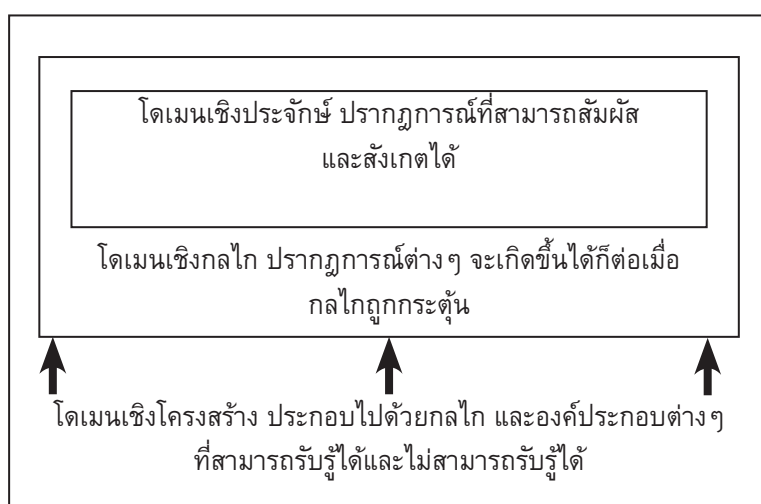
การใช้กระบวนการทัศน์ในงานวิจัยเริ่มใช้อย่างแพร่หลายตั้งแต่ในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยปรากฏครั้งแรกในงานเขียนของ Thomas S. Kuhn ในปี ค.ศ.1962 ในหนังสือเรื่อง The Structure of Scientific Revolution ที่แสดงให้เห็นว่ากระบวนการทัศน์เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อวิธีการแสวงหาความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ (Natural Science) และสังคมศาสตร์ (Social Science)

โดยในช่วงก่อนศตวรรษที่ 19 นั้น การศึกษากระบวนการทัศน์ทางการวิจัยนั้นประกอบไปด้วย 2 แนวทางหลัก ได้แก่ กระบวนการทัศน์ปฏิฐานนิยม (positivist paradigm) และกระบวนการทัศน์การตีความ (interpretivist paradigm) โดยแนวคิดปฏิฐานนิยม (positivism) หมายถึง คตินิยมในปรัชญา ที่ยึดถือแนวความคิดด้านองค์ภาวะที่สามารถสังเกต (observation) วัด (measurement) และวิเคราะห์ได้ (analysis) (Saunders, Lewis & Thornhill, 2016) ผลที่ได้จะปรากฏในรูปแบบของการสร้างทฤษฎี (theory) หรือกฎทั่วไป (general rule) ยกตัวอย่างเช่น Santawee (2017) ได้ใช้สถิติพรรณนา (descriptive statistics) เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อคุณค่าของแบรนด์ด้านการท่องเที่ยว ในโครงการท่องเที่ยววิถีไทย โดยอธิบายความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างด้วยค่าเฉลี่ยเลขคณิต และทดสอบค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ จะเห็นได้ว่างานวิจัยทางปฏิฐานนิยมจะอธิบายคุณค่าซึ่งเป็นนามธรรมด้วยตัวเลข เพื่อให้สามารถวัดและวิเคราะห์ได้ ส่วนแนวคิดการตีความ (interpretivism) เป็นปรัชญาของการทำความเข้าใจสังคม โดยมีหลักความคิดที่ว่าความจริงปรากฏอยู่ภายใต้การรับรู้ของมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความจริงเป็นกระบวนการที่มนุษย์ให้ระบบความหมายโดยมีแบบแผนชัดเจน เป็นเหตุเป็นผลในเวลาและสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งผลที่ได้จะถูกนำมาใช้ในการหาความรู้สึกนึกคิดร่วมของคนในสังคม (De Vaus, 2014) ตัวอย่างการใช้แนวคิดการตีความในงานวิจัยทางการท่องเที่ยว เช่น การศึกษาคุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มทอผ้าจังหวัดสกลนคร (Linposan, 2013) และการวิเคราะห์อัตลักษณ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย (Chumprasit & Khunsri, 2017)

แม้ว่ากระบวนการทัศน์ปฏิฐานนิยม (positivist paradigm) และกระบวนการทัศน์การตีความ (interpretivist paradigm) ยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน แต่ในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา นักวิจัยจำนวนหนึ่งเริ่มทบทวนตัวเองและ

เริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของการนำแนวคิดปฏิฐานนิยมมาใช้ในการท่องเที่ยว (Jennings, 2015: 1) โดย Posita (2018: 3) ให้ความเห็นเกี่ยวกับข้อจำกัดของกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยมว่า ในการวิเคราะห์ทางสถิตินั้นมีแต่ตัวแปรเท่านั้นที่ “พูด” แต่ความเป็นปัจเจกชนของแต่ละคนกลับไม่มีโอกาสได้ “พูด” ทั้งนี้ เพราะกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยมสนใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมากกว่าความเป็นบุคคล ซึ่งในความเป็นจริง บุคคลนั้นจะมีความซับซ้อนแตกต่างกันออกไป ในขณะที่วาทกรรมกระบวนทัศน์การตีความ (interpretivism) ก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของความน่าเชื่อถือและความสามารถในการนำไปใช้เชิงการตลาด โดยความต้องการ หรือทัศนคติของนักท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นแค่เพียงชั่วคราวและหายไปได้อย่างรวดเร็ว แต่การที่จะมองข้ามความต้องการของนักท่องเที่ยวนั้นก็ไม่สามารถทำได้เช่นกัน เนื่องจากความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญในการวางแผนการตลาด และการสร้างคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยว ภายใต้ข้อจำกัดที่หลากหลายเหล่านั้น ทำให้กระบวนทัศน์ทั้งสอง เริ่มถูกท้าทายโดยกลุ่มนักคิดใหม่ ๆ ที่เรียกว่า แนวคิดสัจนิยมวิพากษ์ (critical realism) (Blakie, 2010: 82) โดยการตั้งชื่อแนวคิดของพวกเขาคือ “ลัทธิสัจนิยมใหม่ - วิธีมองความเป็นจริงตามแนวใหม่” ซึ่งแนวคิดนี้จะอยู่ระหว่างแนวคิดปฏิฐานนิยม ที่มุ่งเน้นการสร้างทฤษฎีในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และแนวคิดการตีความที่มุ่งเน้นการตีความตามบริบททางสังคมซึ่งสามารถอธิบายได้เฉพาะสังคมหนึ่ง ๆ ดังนั้น เพื่อแสวงหาความจริงแนวใหม่ กลุ่มสัจนิยมวิพากษ์จึงได้ใช้กรอบแนวคิดและวิธีการในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม (Easton, 2010: 119)

กระบวนทัศน์สัจนิยมวิพากษ์ (critical realism) ถูกนำมาใช้เพราะเชื่อว่าความรู้และความจริงเป็นสิ่งที่มียู่ในธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้อาจรับรู้ได้หรือไม่ก็ได้ (Sayer, 2010: 117) แม้จะไม่สามารถรับรู้ได้ผ่านทางประสาทสัมผัสของมนุษย์ แต่สิ่งเหล่านี้เชื่อได้ว่ามีอยู่จริง เช่น เราไม่เคยเห็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือเอกภพ แต่เราก็เชื่อว่ามีอยู่จริง เป็นต้น ดังนั้น การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จึงเป็นเพียงการหาคำอธิบายของเรื่องนั้นว่า มีสภาพหรือธรรมชาติของมันเป็นอย่างไร (Sanew, 2014: 35) โดยนักสัจนิยมวิพากษ์เชื่อว่าความเป็นจริงในธรรมชาติประกอบไปด้วย 3 โดเมน (domain) และคงอยู่ใน 3 ชั้น (stratify) (ภาพที่ 1) ได้แก่

ภาพที่ 1 โดเมนทั้ง 3 ชั้น ที่อธิบายความเป็นจริงในธรรมชาติ (the three domain of the real)
ที่มา : ดัดแปลงจาก Minger (2002: 299)

1. โดเมนเชิงโครงสร้าง (structural domain หรือ real domain) คือ ความจริงทั้งหมดที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างอิสระ นอกเหนือการรับรู้และการตีความของมนุษย์ และความจริงนี้เองที่ก่อให้เกิดกลไก (mechanism) และก่อให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคม (Sayer, 2010: 117); Archer (1996: 107) อธิบายเพิ่มเติมว่า กลไกภายใต้โดเมนนี้ประกอบไปด้วย 3 ประเภท ได้แก่

1.1 กลไกทางวัฒนธรรม (cultural mechanism) เป็นมุมมองด้านความคิดและความเชื่อ (ideational aspects) เช่น ประเพณี ทัศนคติ และค่านิยม เป็นต้น

1.2 กลไกทางโครงสร้างหน้าที่ (structural mechanism) ปัจจัยนี้มีผลต่อการกระทำและการตัดสินใจของมนุษย์ เช่น ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความรับผิดชอบ หน้าที่ทางสังคม เป็นต้น

1.3 กลไกส่วนบุคคล (agency mechanism) เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์และความมีตรรกะที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งกลไกส่วนบุคคลนี้อาจถูกกระตุ้นด้วยโครงสร้างหน้าที่ และกลไกทางวัฒนธรรม หรืออาจเกิดขึ้นเองก็ได้

2. โดเมนเชิงกลไก (mechanism domain หรือ actual domain) คือ ความจริงที่อยู่ระหว่างโดเมนเชิงประจักษ์และโดเมนเชิงโครงสร้าง ความจริงเชิงกลไกนี้จะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่ดำรงอยู่ในโดเมนเชิงโครงสร้างถูกกระตุ้นขึ้นมา ส่งผลให้เกิดความจริงเชิงรูปธรรมในโดเมนเชิงประจักษ์ (Sanew, 2014: 35) ดังนั้น ในกระบวนการทัศน์สามัญวิพากษ์ ผู้วิจัยจึงมักจะตั้งคำถามว่าสิ่งที่สังเกตเห็นนั้นเกิดขึ้นจากอะไรหรือเพราะอะไร และอะไรเป็นสาเหตุให้เกิดสิ่งนั้น (Danermark, Ekström, Jakobsen & Karlsson, 2002: 79)

3. โดเมนเชิงประจักษ์ (empirical หรือ event domain) คือ สิ่งที่มีมนุษย์สามารถรับรู้ สัมผัส หรือเห็นได้จากประสบการณ์ (human experience) (Sayer, 2010: 84) ภายใต้โดเมนนี้การรับรู้คุณค่าจากการท่องเที่ยว จึงหมายถึง การรับรู้สิ่งที่ได้รับการท่องเที่ยว โดยเกิดจากการที่นักท่องเที่ยวเกิดการตระหนักรู้ การสัมผัส การมองเห็นจากภาพความเป็นจริง และตีความตามความเข้าใจของแต่ละบุคคล

แม้จะมีการอธิบายถึงความหมายและแนวคิดทางทัศน์สามัญวิพากษ์ไปแล้ว ในส่วนต่อไปจึงเป็นการอธิบายวิธีวิทยาของกระบวนการทัศน์สามัญวิพากษ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริง หรือองค์ความรู้ที่ผู้วิจัยกำลังค้นหา

วิธีวิทยาของกระบวนการทัศน์สามัญวิพากษ์

วิธีวิทยาของกระบวนการทัศน์สามัญวิพากษ์ คือ ความพยายามที่จะสร้างตัวแบบขึ้นมา เพื่อมองปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุไปสู่อุผล (causal explanation) ซึ่งสามารถทำได้หลากหลายวิธี Blaikie (2010:82) เสนอแนะว่าผู้วิจัยสามารถเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง หรือใช้หลากหลายวิธีรวมกันก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ หรือการวิจัยเชิงผสม การที่เลือกใช้วิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับธรรมชาติของสิ่งที่จะศึกษา และวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยต้องการค้นหา ทั้งนี้ เพื่อที่จะช่วยชี้นำให้ผู้วิจัยเข้าใจว่า “ควรทำอะไร” และ “ควรทำอย่างไร” ผู้เขียนจึงขอยกตัวอย่างหนึ่ง ในแนวทางของกระบวนการทัศน์สามัญวิพากษ์ ซึ่งเรียกว่าการวิเคราะห์เชิงย้อนกลับ (retroductive method)

การวิเคราะห์เชิงย้อนกลับ (retroductive method) เป็นหนึ่งในการวิจัยเชิงอธิบาย (explanatory research) ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าสิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีสาเหตุมาจากอะไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น การวิจัยลักษณะนี้จะพยายามชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวแปร และความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล (Danermark et al., 2002: 109) สาเหตุที่นำเอากระบวนการดังกล่าวมาใช้เป็นตัวอย่าง เนื่องจากว่าการท่องเที่ยวเป็นศาสตร์ที่เป็นระบบเปิด ไม่สามารถควบคุมปัจจัยได้ เหมือนกับในห้องทดลองที่เป็นระบบปิด นอกจากนั้นยังประกอบไปด้วยหลายองค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อผลการศึกษาได้ การใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงย้อนกลับ

จะนำเอาบริบทของสิ่งที่ศึกษาเข้ามาร่วมในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วย โดย ขั้นตอนในการค้นหาคำตอบของสิ่งที่ศึกษาประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอนดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การสรุปแนวทางการศึกษาโดยกระบวนการทัศน์สันนิษฐานวิพากษ์

โดเมน	กระบวนการ	วิธีวิทยา	สิ่งที่ต้องการค้นหา
ความเป็นจริงเชิงโครงสร้าง (structure domain หรือ real domain)	1. การศึกษาเชิงบรรยาย หรือพรรณนา (descriptive method)	การสำรวจ การสัมภาษณ์ และจากข้อมูลทุติยภูมิ	บริบทของสังคม โครงสร้างทางสังคม ข้อจำกัดต่าง ๆ ทางสังคม (condition)
	2. การวิเคราะห์องค์ประกอบ ของเหตุการณ์ (analytical resolution)	การตีความสิ่งที่กำลังศึกษา ว่ามีความหมายอะไร ภายใต้บริบทที่กำหนด	การแยกองค์ประกอบ เชิงโครงสร้าง กลไก และ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
ความเป็นจริงเชิงกลไก (mechanism domain หรือ actual domain)	3. การวิเคราะห์เชิงจรรยา (abduction method)	- การตีความแนวคิดที่มีอยู่ ในชีวิตประจำวัน ความหมาย และแรงจูงใจ	สร้างสมมุติฐาน การบริบทที่ศึกษา
	4. การวิเคราะห์เชิงกลไก หรือ เชิงย้อนกลับ (retroductive method)	- กำหนดรูปแบบที่ ต้องการอธิบาย - สร้างทฤษฎีและสมมุติฐาน	สร้างทฤษฎีและทำการ ทดสอบซ้ำจนมั่นใจ ในผลลัพธ์
ความเป็นจริงเชิงประจักษ์ (empirical หรือ event domain)	5. เปรียบเคียงกับทฤษฎีอื่น และนามธรรม (comparison between difference theories and abstractions)	- วิธีการพรรณนา - การวิจัยเชิงปริมาณ	การอ้างอิงตัวอย่างหลาย ๆ ตัวอย่างในทำนองเดียวกัน ไปสู่การสรุปเป็นหลักการ กฎเกณฑ์ สูตร หรือ ทฤษฎี
	6. กระบวนการดำเนินการซ้ำ และอธิบายตัวแบบ เชิงประจักษ์ (concretization and contextualization)	- การทดสอบสมมุติฐาน - การวิจัยเชิงปริมาณ	ได้ตัวแบบ (model) ที่สามารถอธิบาย ปรากฏการณ์ ได้ดีที่สุดในบริบทที่ตั้งไว้

1. ขั้นตอนการศึกษาในโดเมนเชิงโครงสร้าง

แนวคิดนี้มีความเชื่อว่า ความจริงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถเห็นหรือสัมผัสได้และความจริงสามารถเกิดขึ้นได้อย่างอิสระ ดังนั้นจุดเด่นของวิธีวิทยาในการค้นหาข้อมูลในโดเมนนี้ คือ “การมองเห็น” ธรรมชาติของความจริงว่าเป็น ภาววิสัย (objective) หรือการมีอยู่หรือดำรงอยู่ของความจริงไม่ขึ้นกับนักวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องมีข้อมูลในการอธิบายปรากฏการณ์อย่างเพียงพอ การค้นหาภาวะการณ์ของสิ่งที่เบี่ยงอยู่ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร สามารถค้นหาได้จากการศึกษาเชิงบรรยายหรือพรรณนา (description) และการวิเคราะห์องค์ประกอบของเหตุการณ์ (analytical resolution)

ขั้นที่ 1 การศึกษาเชิงบรรยายหรือพรรณนา (description) การวิจัยเชิงบรรยายมีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่สนใจศึกษาได้อย่างกระจ่างแจ้ง (Danermark et al., 2002: 110) นอกจากนี้ การวิจัยเชิงบรรยายในบางกรณียังสามารถทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อีกด้วย (Chatakan, 2009: 9) โดยแนวทางการศึกษาสามารถทำได้สองวิธี คือ

- การศึกษาในเชิงลึก (intensive study) เป็นการค้นหาปัจจัยย่อยที่เป็นกลไกของเหตุการณ์ โดยค้นหาความสัมพันธ์ตามธรรมชาติ ซึ่งข้อมูลสามารถหาได้จากกระบวนการสัมภาษณ์ (interview) และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative analysis) โดยการสำรวจว่ามีบุคคลใดหรือกลุ่มใดเกี่ยวข้องบ้าง และเขาเหล่านั้นคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไร เพื่อให้ได้รายละเอียดที่เชื่อมโยงเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์เข้าด้วยกัน

- การศึกษาในเชิงกว้าง (extensive study) เป็นการศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงตามสภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่มาบรรยายให้เห็นว่ามีข้อเท็จจริงปรากฏอยู่อย่างไร หรือมีความถี่เกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดเป็นสำคัญ ซึ่งข้อมูลสามารถหาได้จากการทบทวนอย่างมีระบบ (systematic reviews) หรือการทบทวนวารสาร (review articles) การศึกษาตามแนวทางนี้จะทำให้เข้าใจบริบท (condition) ของสิ่งที่ศึกษาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (Danermark et al., 2002: 165)

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของเหตุการณ์ (analytical resolution) หลังจากที่ได้ศึกษาเชิงบรรยายในขั้นตอนต่อไปผู้วิจัยจะแบ่งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ออกเป็นหมวดหมู่หรือประเภท โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงกลไกหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการนี้ได้รับอิทธิพลจากคตินิยมแนวการตีความ (interpretivism) ที่มุ่งทำความเข้าใจแบบแผนและความหมาย ซึ่งก่อให้เกิดการกระทำหรือปรากฏการณ์ทางสังคม โดยมีแนวทางการตั้งคำถามว่า กลไกใดจะสามารถก่อให้เกิดคุณค่าได้บ้าง คุณค่าที่ได้รับจากกลไกนี้คืออะไร จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านคุณค่าท่องเที่ยวในประเทศไทยที่ผ่านมา (Nindum & Khunsri, 2019; Angkurawacharapan & Saowapawong, 2018; Songserm, 2018a; Chumprasit & Khunsri, 2017; Santawee, 2017) ผู้วิจัยสามารถจำแนกกลไกต่าง ๆ ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ เช่น

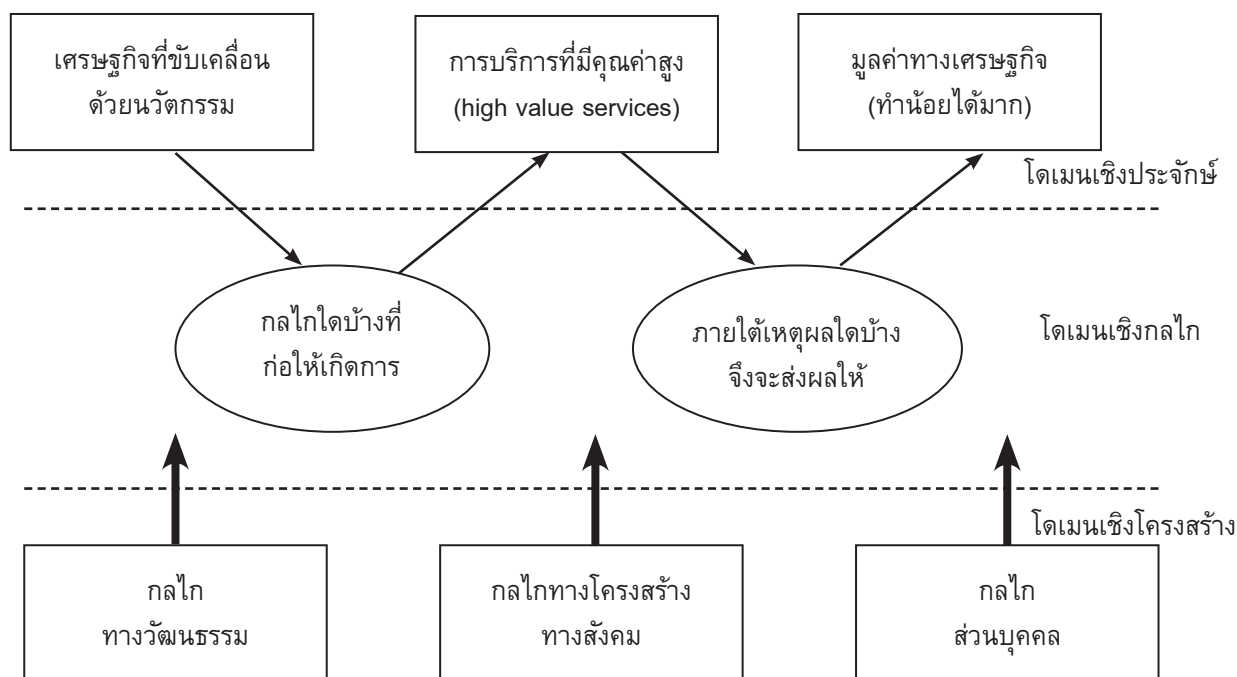
- กลไกทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา วิถีชีวิต อาหาร ประเพณี กิจกรรม การแต่งกาย ค่านิยม ความเชื่อ ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรม ความหลากหลายเชิงชีวภาพ เป็นต้น

- กลไกทางโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม กลุ่มสังคม มาตรฐานการรับรองต่าง ๆ นวัตกรรม เทคโนโลยี การบริหารจัดการ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประชาธิปไตย เงินลงทุน เป็นต้น

- กลไกส่วนบุคคล เช่น ความพึงพอใจ ความคิดสร้างสรรค์ องค์ความรู้ ทักษะแรงงาน ความเชี่ยวชาญ ความเป็นผู้นำ เป็นต้น

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังตั้งคำถามต่อไปว่า ภายใต้เหตุผลใดบ้างที่จะสามารถนำการบริการที่มีคุณค่าสูงไปสู่เป้าหมาย “ทำน้อยแต่ได้มาก” ตามเป้าหมายที่รัฐตั้งไว้ ซึ่งในประเด็นนี้มุ่งค้นหาข้อจำกัด (condition) ที่ส่งผลให้เกิด

ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่แตกต่างกัน เช่น ภาวะการเป็นผู้นำของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน และพันธมิตรจากภายนอกชุมชน มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าของการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ (Songserm, 2018b) นอกจากนี้ Chumprasit & Khunsri (2017) ยังพบว่า ภายใต้กระบวนการสื่อสารทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพจะสามารถเพิ่มมูลค่าแก่แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ โดย Santawee (2017) เสริมว่าการสื่อสารภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับที่กลุ่มเป้าหมายต้องการ สามารถเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยววิถีไทยได้เช่นกัน เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สามารถตีความได้ว่าเป็นข้อจำกัด (condition) ของการเกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจในแต่ละบริบท

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการค้นหากกลไกภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

2. ขั้นตอนการศึกษาในโดเมนเชิงกลไก

โดเมนเชิงกลไก คือ ความเป็นจริงที่กลายเป็นความจริงเชิงประจักษ์ก็ต่อเมื่อถูกกระตุ้นเท่านั้น ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงเป็นการอนุมานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในบริบทของประเทศไทย เพื่อสร้างสมมติฐานในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ว่าปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้นว่าเกิดขึ้นจากอะไร และเกิดขึ้นได้อย่างไรภายใต้บริบทที่กำลังศึกษา ซึ่ง Mayer & Lunney (2013: 1) เรียกกระบวนการในขั้นตอนนี้ว่าเป็นเครื่องมือสมัยใหม่ (innovative tool) สำหรับนักวิจัยในการสร้างทฤษฎีใหม่เชิงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งกระบวนการนี้ยังไม่พบในงานวิจัยทางด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยมากนัก การศึกษาขั้นตอนนี้ประกอบไปด้วย การวิเคราะห์เชิงจรรยา (abductive method) และการวิเคราะห์เชิงย้อนกลับ (retroductive method)

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์เชิงจรรยา (abduction) เป็นกระบวนการสร้างสมมติฐานที่ได้จากการตีความจากโดเมนเชิงโครงสร้าง การทำวิจัยในส่วนนี้นักวิจัยจะเริ่มต้นจากการรวบรวมข้อมูลจากโดเมนเชิงโครงสร้าง จากนั้นจึงสร้างสมมติฐานจากข้อมูลโดยตรง (Kolko, 2010: 19) ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Boonchai et al. (2019) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของคุณค่าของนักท่องเที่ยวข้ามพรมแดนและความเต็มใจในการจ่ายของนักท่องเที่ยวข้ามพรมแดน ในจังหวัดหนองคาย ด้วยวิธีทศนัสันนิยมิวพากษ์ เพื่อค้นหากกลไกการเกิดคุณค่าทางท่องเที่ยวของ จังหวัด

หนองคาย ผู้วิจัยเริ่มมองหารายละเอียดขององค์ประกอบของคุณค่าที่นักท่องเที่ยวข้ามพรมแดนต้องการ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักท่องเที่ยวข้ามพรมแดน จำนวน 15 คน คำถามสำคัญในกระบวนการนี้ คือ คุณค่าประเภทใดก่อให้เกิดพฤติกรรมการเดินทางข้ามพรมแดน คุณค่าเหล่านั้นมีความสำคัญมากน้อยเพียงใดต่อการตัดสินใจ และก่อนการตัดสินใจท่องเที่ยวคำนึงถึงบริบทใดบ้าง (condition) ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับการตีความสิ่งที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเดินทางและการใช้จ่ายเงินของกลุ่มตัวอย่าง หลังจากนั้นได้สกัดองค์ประกอบคุณค่าที่นักท่องเที่ยวข้ามพรมแดนให้ความสำคัญเพื่อสร้างสมมุติฐานในงานวิจัยอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์เชิงย้อนกลับ (retroduction) ขั้นตอนนี้มีจุดประสงค์เพื่อทดสอบกลไกที่ขับเคลื่อนสิ่งที่เกิดขึ้น กรอบแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการนี้ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดปฏิฐานนิยม (positivism) ในขั้นตอนนี้นักวิจัยจะลดการเอาตนเองเข้าไปปนเปื้อนกับการวิจัย ด้วยการสร้างตัวแบบ (model) ของโครงสร้างและกลไกขึ้นมาก่อน หลังจากนั้นจึงนำมาทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล นอกจากนี้ยังควรพิจารณาว่าปัจจัยใดส่งผลต่อผลลัพธ์มากที่สุด (Danermark et al., 2002: 165) ยกตัวอย่างเช่น Boonchai et al. (2019) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของคุณค่าของนักท่องเที่ยว ที่ส่งผลต่อความเต็มใจในการจ่ายตามแนวความคิดสัจนิยมวิพากษ์ ในขั้นตอนสุดท้ายเพื่อให้ได้เหตุผลที่เชื่อได้ว่ากลไกนั้นมีอยู่จริง จากนั้นผู้วิจัยควรทดสอบตัวแบบ (model) โดยการตั้งเป็นสมมุติฐานเชิงบรรยาย (hypothetical exploratory) ของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยพบว่ากลไกที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางข้ามพรมแดน ได้แก่ บรรยากาศของร้านค้า สภาพแวดล้อมของเมือง และความต้องการเลือกซื้อสินค้า และภายใต้บริบทของการแสวงหาคุณค่าจากการเดินทางที่แตกต่างกัน (คุณค่าด้านสุนทรีย์ คุณค่าด้านอรรถประโยชน์ และคุณค่าด้านราคา) ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความเต็มใจในการใช้จ่ายเงินแตกต่างกัน โดยกลไกที่ส่งผลต่อความเต็มใจจ่ายมากที่สุด ได้แก่ กลไกด้านสภาพแวดล้อมของเมือง ที่ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดคุณค่าด้านสันทนาการ (leisure value) และภายใต้เหตุผลนี้ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเต็มใจในการใช้จ่ายเงินในจังหวัดหนองคายมากที่สุด

3. ขั้นตอนการศึกษาในโดเมนเชิงประจักษ์

ความจริงในขั้นนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถรับรู้ สัมผัส หรือเห็นได้จากประสบการณ์ ด้วยการอธิบายตัวแบบทั้งหมดในบริบทที่ศึกษา จุดเด่นของโดเมนเชิงประจักษ์ในกระบวนการทัศนญาณวิพากษ์ คือสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ เนื่องจากกระบวนการนี้ไม่ได้สร้างขึ้นจากกฎตายตัว (law-like knowledge) หรือการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (causal relations) การไม่ได้สร้างบนฐานแนวคิดทฤษฎีอย่างใดอย่างหนึ่งดังเช่นแนวคิดเชิงปฏิฐานนิยม และไม่ได้สร้างขึ้นจากข้อมูลที่รับรู้ได้หรือข้อมูลที่มีอยู่แล้ว อย่างเช่นแนวคิดการตีความนั้นทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่จากบริบทที่ศึกษา นอกจากนั้นเพื่อทดสอบว่ากลไกนั้นมีอยู่จริงหรือไม่ นักสัจนิยมวิพากษ์จะมีการสวนสอบอีกครั้งโดยการสร้างสมมุติฐานและตัวแบบความสัมพันธ์ (model) อีกครั้งหนึ่งเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นที่ 5 การเทียบเคียงกับทฤษฎีอื่นและนามธรรม (comparison between different theories and abstractions) หรือตัวแปรแฝงที่เกิดขึ้น โดยทำการเทียบเคียงกับทฤษฎีหรือแนวคิดที่ปรากฏอยู่ก่อนหน้าแล้ว ในกระบวนการนี้เป็นการค้นหาความจริงโดยเทียบเคียงปรากฏการณ์และตัดสินที่ใช้ไม่ได้ออกไป โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา คือพิจารณาความสมเหตุสมผล โดยการตั้งสมมุติฐานที่เกี่ยวข้อง ในกระบวนการนี้ สามารถทำได้ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ Tapta (2018) การประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (cultural heritage significance value) ของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ผลที่ได้จากการสอบถามชุมชนจะถูกนำมาเทียบเคียงกับนิยามด้านคุณค่าทางการท่องเที่ยวจากกฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter) ของไอโคโมส

ออสเตรเลีย เป็นต้น

ขั้นที่ 6 กระบวนการดำเนินการซ้ำและการอธิบายตัวแบบเชิงประจักษ์ทั้งหมดในบริบทที่ศึกษา (concretization and contextualization) จุดประสงค์หลักในการศึกษาของขั้นนี้ คือ การอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้สิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทั่วไปแล้วรวมเอาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งส่งผลต่อการเกิดขึ้นและการดำเนินไปของสิ่งต่าง ๆ (Shannon, 2018: 99)

โดยสรุป กระบวนทัศน์สัญนิยมวิพากษ์ จะมองโลกว่าความจริงที่เป็นไปบนโลกนี้จะประกอบไปด้วย 3 ชั้น และ 3 โดเมน คือ ความเป็นจริงเชิงประจักษ์ ความเป็นจริงเชิงกลไก และความเป็นจริงเชิงโครงสร้าง ความจริงเหล่านี้ประกอบไปด้วยตัวแปรหรือสิ่งที่ดำรงอยู่มากมาย ซึ่งตัวแปรเหล่านี้จะสามารถส่งผลกระทบ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นจริงในโดเมนเชิงประจักษ์ ดังนั้นในกระบวนทัศน์สัญนิยมวิพากษ์ผู้วิจัยมุ่งศึกษาโดเมนเชิงกลไกว่าสิ่งที่สังเกตนั้นเกิดขึ้นจากอะไรหรือเพราะอะไร อะไรเป็นสาเหตุของการเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยตารางที่ 2 ได้สรุปให้เห็นถึงความแตกต่างของแต่ละกระบวนทัศน์ ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบวิธีวิทยาของกระบวนทางการวิจัย

ที่มา: ดัดแปลงจาก Denermark, et al. (2002:80-81) และ Blaikie (2010:84)

	กระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยม	กระบวนทัศน์การตีความ	กระบวนทัศน์สัญนิยม (วิธีกลนัย : Retroductive)
แนวคิดพื้นฐาน	เป็นการอ้างความรู้พื้นฐานที่เป็นกฎ และยอมรับว่าเป็นความจริง เพื่อหาเหตุผลนำไปสู่ข้อสรุป	เป็นการอ้างอิงตัวอย่างหลาย ๆ ตัวอย่างในทำนองเดียวกันเพื่อนำไปสู่การสรุปเป็นหลักการ กฎเกณฑ์ สูตร หรือ ทฤษฎี	เป็นการอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ศึกษานั้นน่าจะเป็นไปตามหลักของทฤษฎีหลังจากนั้นจะเป็นกระบวนการย้อนไปดูสิ่งที่น่าจะเป็นสาเหตุของเหตุการณ์
การดำเนินการ อย่างมีแบบแผน	ใช่	ใช่	ไม่ใช่
ประเด็นหลักในการศึกษา	อะไรเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการนำความรู้พื้นฐาน กฎ และบทนิยามมาใช้	อะไรเป็นความจริงจากการสังเกตหรือทดลองย่อย เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปของประชากรส่วนใหญ่	อะไรเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์หนึ่งๆ

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบวิธีวิทยาของกระบวนการทางวิจัย (ต่อ)

	กระบวนการพื้นฐานนิยม	กระบวนการตีความ	กระบวนการสังเคราะห์ (วิธีกลหย : retroductive)
จุดเด่น	เป็นการให้แนวทางในการหาเหตุผล ซึ่งเริ่มต้นด้วยหลักการ กฎเกณฑ์ และมีผลบังคับให้เกิดข้อสรุปที่ใช้ได้ทั่วไป	เป็นการให้แนวทางในการหาข้อมูล และตัวแปรต่างๆ ในการอธิบายความจริงเชิงประจักษ์	เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการหาผลจากบริบท (condition) โครงสร้าง (structure) และกลไก (mechanism) ที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง
ข้อจำกัด	กระบวนการนี้ไม่กล่าวถึงความจริงที่เกิดขึ้นใหม่ นอกเหนือจากสาเหตุ (promise) ที่ระบุไว้	- ผลที่ได้จากการศึกษาจะอยู่ในรูปนามธรรมและปรากฏอยู่ในโดเมนเชิงประจักษ์เท่านั้น (empirical domain) - นอกจากนั้นผลลัพธ์ยังไม่สามารถกำหนดให้เกิดขึ้นเหมือนเดิมทุกครั้ง	ไม่มีหลักการที่แน่นอนในการตีความ หรือกฎเกณฑ์ที่ถาวรในเรื่องความถูกต้อง
คุณสมบัติสำคัญของผู้วิจัย	มีความทักษะสติวิเคราะห์	มีเหตุผลเชิงตรรกะ	ทักษะการตีความนามธรรมและทักษะสติวิเคราะห์
วิธีการศึกษา	- กำหนดรูปแบบที่ต้องการอธิบาย - สร้างทฤษฎีและสมมุติฐาน	- เก็บข้อมูลจากลักษณะหรือรูปแบบปรากฏการณ์ - ใช้วิธีการพรรณนา	อธิบายบริบท และค้นหากลไกที่น่าจะเกิดขึ้น
ผลลัพธ์	การทดสอบสมมุติฐานและนำผลมาอธิบาย	มีความสัมพันธ์กับคำถามการวิจัย	ได้กลไกที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้ดีที่สุดในบริบทที่ตั้งไว้

จากวิธีวิทยาทั้ง 6 กระบวนการที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการสังเคราะห์วิพากษ์จะนำเอาจุดเด่นของทั้งแนวคิดพื้นฐานนิยมและแนวคิดการตีความมาใช้ โดยนำจุดเด่นของแนวคิดด้านการตีความ (interpretivism) ในส่วนที่นักวิจัยที่ไม่กำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีและสมมุติฐานไว้ล่วงหน้า แต่จะตั้งสมมุติฐานหลังจากวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ทำให้นักวิจัยสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่จากบริบทนั้น ๆ และผลที่ได้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และเพื่อเป็นการลดข้อจำกัดของแนวคิดวิธีตีความที่ความรู้นั้นจะสามารถใช้ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น นักวิจัยสังเคราะห์วิพากษ์ได้นำเอากระบวนการต้นแบบพื้นฐานนิยมมาใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือ (reliability) โดยการยืนยันสมมุติฐานที่ตั้งเอาไว้จากข้อมูลเชิงประจักษ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อทบทวนว่าความจริงเหล่านั้น

ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นจริง และปรากฏขึ้นในบริบทนั้น ๆ จริง

นอกจากนี้กระบวนการทัศนศึกษามีจุดเด่นจากกระบวนการทัศนเดิม ตรงที่ทั้งแนวคิดปฏิฐานนิยมและแนวคิดด้านตีความจะมุ่งศึกษาและยอมรับความรู้เฉพาะสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ในชั้นความจริงเชิงประจักษ์เท่านั้น ซึ่งในปัจจุบัน งานวิจัยทางการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะปรากฏให้เห็นในชั้นนี้ แต่กระบวนการทัศนศึกษามีเป้าหมายจะทำให้ผู้วิจัยโดยมุ่งทำความเข้าใจสังคมภายในบริบทแบบเป็นธรรมชาติ โดยเชื่อว่าความจริงทางการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่อยู่อย่างเป็นอิสระ ทั้งที่สามารถรับรู้ได้และไม่สามารถรับรู้ได้ การหาความจริงเหล่านี้มีอยู่ในหลายโดเมน การมุ่งทำความเข้าใจเช่นนี้ จะทำให้ผู้วิจัยสามารถในการค้นหาประเด็นและรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยยังไม่มีความรู้มาก่อนหรือความรู้ที่มีอยู่ไม่เพียงพอ (exploratory use) หรือมีแล้วแต่ยังไม่เข้าใจ (explanatory use) ได้เป็นอย่างดี

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการทัศนศึกษามีเป้าหมายจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถ “มองเห็น” ความจริงทางการท่องเที่ยว และสามารถสร้างองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายมิติ โดยผ่านโดเมนเชิงประจักษ์ กลไกในการขับเคลื่อนและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลดีต่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมมากกว่าการวิเคราะห์จากสถิติ รายได้ หรือผลกำไรเพียงมิติเดียว ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ เหมาะสำหรับการใช้ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อตอบสนองสิ่งที่นโยบายชาติที่ต้องการในปัจจุบัน

บทสรุป

เนื่องจากธรรมชาติของการท่องเที่ยวจะมีความเกี่ยวข้องกับความหลากหลายของนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจ สังคม และปัจจัยสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ดังนั้น การศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ทางการท่องเที่ยว จึงไม่ควรพิจารณาเพียงมิติที่ผู้วิจัยรับรู้และสัมผัสได้เท่านั้น เนื่องจากการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาอยู่เสมอ การนำเอากระบวนการแบบเดิมมาใช้ในการวิจัยการท่องเที่ยวอาจจะทำให้ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน

ปัจจุบันกระบวนการทัศนศึกษายังไม่ปรากฏให้เห็นในงานวิจัยด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ด้านการท่องเที่ยวจากวิธีการมองโลกที่แตกต่างจากเดิม ผู้เขียนจึงได้นำเสนอแนวความคิดทัศนศึกษามีพหุภาพ และวิธีวิทยาทัศนศึกษามีพหุภาพ โดยเหตุผลสำคัญในการนำแนวความคิดด้านทัศนศึกษามีพหุภาพ มาใช้ในกระบวนการวิจัยการท่องเที่ยว เนื่องมาจากจะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจอุปสงค์และอุปทานของการท่องเที่ยวได้หลากหลายมิติ นอกจากนั้น การศึกษาผ่านทางกระบวนการนี้ จะทำให้ได้ความรู้ใหม่ในการอธิบายพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวภายใต้การนำเอาสภาพแวดล้อมของสังคมนั้นเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ด้วย ซึ่งเหมาะสำหรับการนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดในการสร้างความสามารถทางการแข่งขันของท้องถิ่น และยังสามารถต่อยอดในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

References

- Angkurawacharapan, Thitima., & Saowapawong, Kingkanok. (2018). Model of Creative Tourism for Adding Value in Tourism on local Wisdom-Based in Ang Thong Province (รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอ่างทอง). **Srinakharinwirot Research and Development (Journal of Humanities and Social Sciences)**, 10(20): 29-42.
- Archer, M. S. (1996). **Realist social theory: The morphogenetic approach**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bhaskar, R. (1998). **The possibility of naturalism: A philosophical critique of the contemporary human sciences** (3rd ed.). London: Routledge.
- Blaikie, N. W. H. (2010). **Designing social research: The logic of anticipation**. Cambridge, UK: Polity Press.
- Boonchai, Paranee., Ghuangpeng, Siriwan., & Lakornsri, Tanida. (2019). **The Report of Marketing strategies in cross-border tourism and in second-tier cities** (รายงานการวิจัยการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชายแดนและการท่องเที่ยวเมืองรอง). Maha Sarakham: The Faculty of Tourism and Hotel Management Mahasarakham University.
- Briassoulis, H. (2017). Tourism destinations as multiplicities: The view from Assemblage Thinking. **International Journal of Tourism Research**, 19(3): 304-317.
- Chatakan, Weerayut. (2009). Descriptive research (การวิจัยเชิงบรรยาย). **Wichcha Journal Nakhon Si Thammarat Rajabhat University**, 28(1): 9-16.
- Chumprasit, Ketkanok., & Khunsri, Jiraporn. (2017). Identities Analysis for the Value Added of Cultural Tourism Destinations in Chiang Rai Special Economic Zone (การวิเคราะห์อัตลักษณ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย). **Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University**, 12(2): 123-145.
- Collier, A. (1994). **Critical realism: an introduction to Roy Bhaskar's philosophy**. London: Verso.
- Danermark, B., Ekström, M., Jakobsen, L., & Karlsson, J. C. (2002) **Explaining society**. Critical Realism in the Social Science.
- De Vaus, D. (2014). **Social research today. Surveys in social research** (6th ed.). New York, NY, US: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Easton, G. (2010). Critical realism in case study research. **Industrial Marketing Management**, 39(1): 118-128.
- Jennings, G. (2015). Tourism and hospitality research: Supporting a shift to holistic, situated and multiple world-views research agendas. **Journal of Business on Hospitality and Tourism**, 1(1): 11.
- Kasempholkoon, Apilak. (2013). Local Narratives and the Making of the Value Additions for Local

- Products: Relationship between Nostalgic Phenomena and Creative Economy (เรื่องเล่าพื้นบ้านกับการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ และการท่องเที่ยวท้องถิ่นในภาคกลาง: มิติความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์โหยหาอดีตกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์). **Journal of Letters**, 42(2): 103-132.
- Klamer, A. (2017). **Doing the Right Thing: A Value Based Economy**. London: Ubiquity Press. [Online]. Retrieved July 31, 2019 from <http://www.jstor.org/stable/j.ctv3t5r85>
- Kolko, J. (2010). Abductive thinking and sensemaking: The drivers of design synthesis. **Design issues**, 26(1): 15-28.
- Kuhn, T. S. (1970). **The structure of scientific revolutions**. Chicago: University of Chicago Press.
- Linposan, Jintana. (2013). A Value of Local a Stand Culture Identify and Adaptation to Make Local Product for Adding Cost In And Cultural Tourism: Case Study of Local Weaving Group in Sakon Nakhon Province (คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าพื้นเมืองจังหวัดสกลนคร). **Sakon Nakhon Rajabhat University Journal**, 5(9): 1-16
- Meyer, S., & Lunnay, B. (2013). The Application of Abductive and Retroductive Inference for the Design and Analysis of Theory-Driven Sociological Research. **Sociological Research Online**, 18(1): 12. [Online]. Retrieved July 31, 2019 from <https://doi.org/10.5153/sro.2819>
- Mingers, J. (2002). Real-izing Information Systems: Critical Realism as an Underpinning Philosophy for Information Systems. In **ICIS 2002 Proceedings**. [Online]. Retrieved July 31, 2019 from <http://aisel.aisnet.org/icis2002/27>
- National Innovation Agency, Thailand. (2017). **The history of National Innovation Agency**. [Online]. Retrieved July 31, 2019 from <https://www.facebook.com/NIAThailand/photos/นวัตกรรมการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง-เพื่อก่อให้เกิด/1294336600603663/>
- Nindum, Sermisri., & Khunsri, Jiraporn. (2019). Communication Strategies for Creating Value Added of Ethnic Traveling Sources in Chiang Rai Province (กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของแหล่งท่องเที่ยวทางชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย). **Journal of Public Relations and Advertising**, 12(2): 26-37.
- Office of the Royal Society. (2011). **Thai Dictionary 2554 B.C (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554)**. Bangkok: Nanmee Book Publication.
- Pernecky, T. (2012). Constructionism: Critical pointers for tourism studies. **Annals of Tourism Research**, 39(2): 1116-1137.
- Platenkamp, V., & Botterill, D. (2013). Critical realism, rationality and tourism knowledge. **Annals of Tourism Research**, 41, 110-129.
- Posita, Chy. (2018). **Science and Art in Qualitative Research (ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ)**. Nakorn Pathom: Pimluck.
- Rattanamok, Phakdee. (2017). **Thailand 4.0 Have it answered the nation? (Thailand 4.0 ตอบโจทย์ประเทศไทย?)**. Bangkok: Panyachon.

- Rodriguez, O. (2019). **Artificial Intelligence in the Business of Tourism: A Market Strategy in the UK Travel Distribution**. Doctoral dissertation, University of East London, London, United Kingdom.
- San-ew, Sirisuda. (2014). Analysis of the Neo-Realism of Kenneth Walth through the Retroductive Methodology of the Concept of Scientific Realism (การวิเคราะห์ทฤษฎีสัจนิยมใหม่ของเคเน็ธ วอลซ์ ผ่านวิธีวิทยาการพิจารณาแบบย้อนกลับของแนวคิดสัจนิยมทางวิทยาศาสตร์). **Journal of Humanity and Social Science**, 5(2): 33-54.
- Santawee, Kritchanus. (2017). The Factors Effecting Brand Equity in Tourism of Thailand in Discover Thainess Campaign (ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณค่าแบรนด์ด้านการท่องเที่ยว ของประเทศไทยในโครงการท่องเที่ยววิถีไทย). **FEU Academic Review**, 11(4): 281-292.
- Sayer, A. (2010). *Method in social science: A realist approach* (2nd ed.). London: Routledge.
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2016). **Research methods for business students**. Harlow: Pearson Education Limited.
- Seraphim, J., & Haq, F. (2019). Challenges for Promotion of Heritage Tourism: Case Study of the UAE. In **Conservation and Promotion of Heritage Tourism**, pp. 35-56. Pennsylvania: IGI Global.
- Shannon, M. (2018). **A Critical Realist Approach to Evolutionary Path Dependence: The Role of Counterurbanite Entrepreneurs in Tourism Regions of Rural Newfoundland**. Waterloo: UWSpace. [Online]. Retrieved July 31, 2019 from <http://hdl.handle.net/10012/13054>
- Songserm, Nontawan. (2018a) Paradigm Shift of Participatory Approach to Value Added Creation for Sustainability of Community based Tourism: A case in Ban Prok Sub District, Samut Songkhram Province (การปรับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม). **Journal of Modern Management Science**, 11(1): 214-226.
- Songserm, Nontawan. (2018b) Institutional Arrangements for Participatory Approach and Value Creation for Sustainability of Community based Tourism Management (โครงสร้างการจัดการเพื่อกระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ในการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน). **Dusit Thani College Journal**, 12(special issue): 150-166.
- Tapta, Sayamon. (2018). Built Environment Development and Value Creation of Tourist Image-Based Destinations Chainat Province (การพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท). **Journal of International and Thai Tourism**, 14(2): 76-93.
- Tzanelli, R. (2018). Slum tourism: A review of state-of-the-art scholarship. **Tourism Culture & Communication**, 18(2): 149-155.